

Jan Bakker, Scheerwolde

In het nummer van “Scheerwolder Ni-js” van voorjaar 2023 werd gevraagd onze herinneringen aan de klok van “De Wielewaal” aan de redactie te laten weten. Hier wil ik graag aan voldoen. Behalve persoonlijke herinneringen, internet en telefoongesprekken heb ik ook geput uit het notulenboek van de Armvoogdij van Scheerwolde, beschikbaar gesteld door de secretaris van de Armvoogdij, Roelie Hogenberg.

De Wielewaal met klokkentoren links van de vlag. Foto: www.google.com/maps

Dorpshuis of streekcentrum?

Eerst iets over de geschiedenis van “De Wielewaal”. In 1965 was de eerste versie van “De Wielewaal” gereed. De naam van het streekcentrum was bedacht door Vrouwkje Schelhaas, de vrouw van Jan Vaartjes (Jan van Sipke van de camping “De Turftente”, Wetering Oost 74). Door het gemeentebestuur van Steenwijkerwold werd dit bewust geen dorpshuis maar een *streekcentrum* genoemd. “De Wielewaal” moest volgens de visie van het gemeentebestuur een functie hebben voor de gehele gemeente Steenwijkerwold, waartoe Scheerwolde destijds behoorde.

De, in 1973 opgeheven, gemeente Steenwijkerwold lag als een ring om Steenwijk. Het gemeentehuis stond in Tuk.

Tot Steenwijkerwold behoorden de dorpen en buurtschappen Kerkbuurt, Gelderingen, Tuk, Witte Paarden, Basse, Baars, Willemsoord, Eesveen, Onna, Scheerwolde, Wetering, Muggenbeet en Nederland. Al die dorpen zouden dus moeten mee profiteren van de aanwezigheid van “De Wielewaal”. Met name burgemeester Boldingh maakte zich hier sterk voor. Zo subsidieerde de gemeente Steenwijkerwold allerlei orkesten en gezelschappen, maar als voorwaarde voor

subsidie werd gesteld, dat deze artiesten een optreden in “De Wielewaal” zouden verzorgen. Zo kon men genieten van bijvoorbeeld de Johan Willem Frisokapel, het Scapino Ballet, De Noorder Compagnie, het Overijssels Philharmonisch Orkest, de beroemde violisten Herman Krebbers en Vera Beths en andere artiesten met klinkende namen. Na de herindeling van de negen gemeenten in 1973 werd Scheerwolde gevoegd bij de nieuw gevormde gemeente IJsselham met als hoofdplaats Oldemarkt. Het streekcentrum werd een dorps huis. Helaas stond de gemeente IJsselham niet meer garant voor exploitatietekorten van “De Wielewaal”, zoals voorheen de gemeente Steenwijkerwold.

Met het ouder worden, komen de gebreken. Dat geldt voor mensen, maar ook voor een dorps huis. Na veel overleg kon in 2013/2014 “De Wielewaal” grondig gerenoveerd worden. Een belangrijk verschil met de oude “Wielewaal” is het verdwijnen van de woning van de beheerder. De indeling van het gebouw werd totaal veranderd en aangepast. Nieuwe technieken werden ingevoerd. De luidklok kreeg een nieuwe behuizing en staat niet meer open en bloot op het dak.

Kerkdiensten

Nadat “De Wielewaal” in 1965 gereed was gekomen, worden daar regelmatig kerkdiensten gehouden. De eerste jaren elke zondag, tegenwoordig eenmaal per maand. Dit wordt geregeld door de Hervormde kerk van Blokzijl, na het fuseren met de Gereformeerde Kerk, tegenwoordig de Protestantse Kerk genoemd. Behalve in het dorps huis werden ook diensten gehouden in de kapel of “t Lokaal” op Wetering West op de plek waar nu de fam. Ten Napel woont. Deze kapel werd in 1986 door de slechte bouwkundige toestand afgebroken.

't Lokaal of Ned. Herv. Kapel aan de Wetering, afgebroken in 1986.

Toen er nog geen dorps huis was, dus voor 1965, werden de diensten gehouden in “het Kerkhuis”, aan de Kolk 7. De bewoonster, de weduwe Bakker, stelde haar woning daarvoor op zondagmorgen beschikbaar.

Voorstel van Jan van Sipke

De Armvoogdij van Scheerwolde hield haar jaarlijkse ledenvergaderingen in “t Lokaal” aan de Wetering. De Armvoogdij, indien bij u nog niet bekend, is een zeer oude instelling, die met haar inkomsten uit pacht en rente het verenigingsleven in onze streek ondersteunt.

In de vergadering van januari 1966 kwam Jan Vaartjes (Jan van Sipke) met het voorstel om op de begraafplaats te Scheerwolde een luidklok met klokkenstoel te plaatsen. De vergadering voelde er wel wat voor, maar vond dit aanvankelijk geen taak voor de Armvoogdij, meer iets voor de gemeente. Bovendien vroeg men zich af, wat de kosten zouden zijn voor men hier over een beslissing kon nemen. Nu dit voorstel in de week was gezet, bracht Jan Vaartjes dit onderwerp het volgend jaar 1967 opnieuw ter sprake. Misschien hierdoor op een idee gebracht, lag er in 1968 bij de ingekomen stukken een verzoek van de Nederlands Hervormde kerkenraad van Blokzijl om vierduizend gulden aan haar te schenken om dit bedrag te kunnen besteden voor een luidklok in Scheerwolde. Na een uitvoerige discussie vonden de leden van de Armvoogdij de meest geschikte plek een plaats op het dak van “De Wielewaal”. Dan zou de klok vaker gebruikt kunnen worden, niet alleen bij een begrafenis, maar ook voor de aanvang van een kerkdienst en.... niet te vergeten ook voor het dagelijkse luiden op bepaalde uren. Dit zou het nieuwe Scheerwolde, gesticht beginjaren vijftig, een wat meer dorps karakter geven. Aldus werd besloten. De vergadering ging unaniem akkoord en het bestuur kreeg mandaat dit verder af te handelen. Dit gebeurde in een speciale vergadering van Kerkvoogdij en Armvoogdij op 13 april 1970 in de consistorie van de Grote Kerk in Blokzijl. Hier heeft men de hele avond overlegd over financiering, subsidies en bouwkundige zaken. Men vroeg zich af, of de muren van het gebouw wel bestand zouden zijn tegen dit “gebeier?” etc.

Ook het bestuur van “De Wielewaal” ging akkoord met het plaatsen van een luidklok, ook al omdat de Armvoogdij alle kosten van aanschaf en plaatsing voor haar rekening nam. Het zou echter nog tot 1972 duren voor de klok werkelijk haar geluid duidelijk en helder kon laten horen. De klok werd vervaardigd bij de bekende firma Klokkengijeterij Van Bergen in Heiligerlee in Groningen.

Laat nu de klok maar luiden...

Voortaan werden de langslapers om 8.00 uur 's morgens gewekt; om 12.00 uur weet men, dat de morgen voorbij is en om 18.00 uur vertelt de klok ons, dat de avond gaat beginnen. Voor de buitenspelende kinderen geeft de klok misschien het signaal om naar huis te gaan. Op zondagmorgen, eenmaal per maand, worden de kerkgangers er door klokgelui op attent gemaakt, dat de kerkdienst zo

gaat beginnen. Is er een begrafenis en stelt de familie dit op prijs, dan wordt de klok ook geluid tijdens de gang naar de begraafplaats.

Ieder is tevreden zo met de gang van zaken, behalve als door achterstallig onderhoud de klok stil blijft staan of onregelmatigheden vertoont.

Zo vergat men in het verleden wel eens, dat met de wisseling van zomer- en wintertijd ook het mechanisme van de dorpsklok aangepast moest worden. Zo kon het gebeuren, dat wekenlang de klok niet om 12.00 uur maar om 13.00 uur haar twaalf slagen liet horen.

Eens bij een begrafenis weigerde de klok haar dienst. Een druk op een knop zou voldoende moeten zijn om de klok in beweging te krijgen. Wat nu te doen? De familie van de overledene had gevraagd de klok te luiden. Er zat niets anders op dan in alle haast naar boven te klimmen en een touw aan de klok te binden. Zo konden de dienstdoende kerkenraadsleden alleen met behulp van een lang touw als klokkenluiders met beide voeten op de begane grond de klok laten luiden. Dit is gelukkig allemaal verbeterd. Er zijn goede afspraken gemaakt. De Armvoogdij heeft zelf de zeggenschap over de klok gehouden en betaalt het onderhoud. Aanvankelijk gebeurde dit onderhoud door Fa. Kemperman te Emmen. Toen dit bedrijf stopte, werd op advies van een medewerker van de gemeente Steenwijkerland Toine Daelmans uit Lierop in Noord-Brabant gevraagd het onderhoud te verrichten.

Toine Daelmans

Wie is die Toine Daelmans? Toine Daelmans startte in 1972 met het restaureren van luidklokken en torenuurwerk- installaties bij een grote klokkengieterij die over de gehele wereld werkzaam was. In 1986 richtte hij het bedrijf TOINE DAELMANS LUIDKLOKKEN & TORENUURWERKEN op. Dit bedrijf groeide uit tot een algemeen gerespecteerd bedrijf. In Nederland zijn ca. 700 grotere en kleinere installaties door hem weer in goede staat gebracht. Ook in het buitenland, o.a. Amerika, Egypte, Suriname, Schotland, zijn werkzaamheden verricht. Behalve alle klokken in de gemeente Steenwijkerland heeft deze firma o.a. de zorg voor het carillon in Meppel, vele kerken in Friesland en de klokken van de Dom in Utrecht. Deskundigheid is daar dus voldoende in huis. Daarom is een onderhoudsabonnement afgesloten met deze firma uit Lierop in Noord-Brabant

In januari 2012 ging Toine Daelmans een samenwerkingsverband aan met Ralf van Veghel uit Lierop. Deze heeft nu de zaak overgenomen, maar Toine Daelmans gebruikt zijn ervaring en deskundigheid voor het geven van professioneel advies en is op deze wijze nog aan het nieuwe bedrijf van Ralf verbonden.

Van een rustige pensionering is voor Toine geen sprake. In een telefoongesprek vertelde hij me, dat hij nu op 72-jarige leeftijd aan een cursus sterrenkunde is begonnen. Hij heeft een nieuw bedrijf opgericht IN-TIME STIPHOUT. En hij is daar heel druk mee. Hij houdt zich nu bezig met het ontwerpen en vervaardigen van astronomische kunstuurwerken. Van een astronomisch uurwerk kunnen

verschillende gegevens worden afgelezen, zoals de stand van de zon, de maan en de dierenriemtekens en mogelijk ook andere hemellichamen.

*De klok wordt door de Fa. Daelmans meege-
nomen voor een op-
knopbeurt.*

In 2013/2014 werd “de Wielewaal” herbouwd en de klok werd na een grondige restauratie in Brabant en voorzien van een nieuw mechanisme herplaatst op ons vernieuwde dorpshuis. Zoals bijna alle klokken in West-Europa wordt ook onze klok

aangestuurd door een atoomklok, Deze bijzondere klok staat in de buurt van Frankfurt am Main in Duitsland. Deze DCF77 geeft de juiste tijd en wel tot in milliseconden nauwkeurig. Wat wil je nog meer ? Door de gunstige ligging is het signaal van deze zender in een straal van 700 tot 800 km goed te ontvangen, dus ook in Scheerwolde. Daardoor luidt de klok nu stipt op tijd. Je kunt je horloge er gelijk mee zetten. Hoe dat werkt? Dat moet je mij niet vragen. Vraag dat aan slimmere mensen. Hoewel...

Altijd op tijd?

Dit voorjaar 2023 is wel gebleken, dat de techniek ons in de steek kan laten. De klok luidde niet meer exact op tijd. “Vier minuten te laat!”, berichtte een attente Scheerwoldiger, “en ’s morgens hoor ik de klok om acht uur ook niet.” Of een andere reactie: “Nu luidt hij twee minuten te vroeg!” Wel een bewijs, dat er op het luiden van de klok wordt gelet. Op advies van Ralph van Veghel van de firma Daelmans zal er een nieuwe tijd klok (moederklok) worden geïnstalleerd, zodat goede ontvangst van het tijdsein uit Frankfurt weer mogelijk zal zijn.

Was iedereen gelukkig met onze dorpsklok?

Het antwoord is: “Nee”! Enkele mensen hebben erg hun best gedaan het luiden en het volume van het geluid van de klok te beperken. Met behulp van een decibelmeter toonden ze aan, dat volgens hen de klok teveel geluid maakte. Ook vond men het aantal minuten, dat de klok luidde, te lang. Door het sturen van

een bezwaarschrift naar gemeentebestuur en bestuur van de Armvoogdij hebben zij een verwoede poging gedaan ons dorp te ontlasten van het in hun ogen overbodige “lawaaï” van de luidklok. Met name op zondagmorgen werd het luiden om acht uur en voor de aanvang van de kerkdienst als storend ervaren. Kleine kinderen, misschien pa en moe ook wel, werden er volgens de bezwaarmakers wakker van... Gelukkig kregen deze actievoerders geen voet aan de grond en de betreffende personen zijn intussen verhuisd. Niet alleen om de klok, neem ik aan.

Doordat de klok na de verbouwing meer is ingebouwd, kan men aan de kant van de Schoolstraat de klok minder goed horen dan voor de verbouwing. Met name het luiden van de klok om acht uur 's morgens wordt wat gemist. Of men zich daardoor vaker verslaapt is mij niet verteld.

Laat nu de klok maar slaan... ..

Laten we gelukkig zijn met deze klok, die dankzij de Armvoogdij van Scheerwolde ooit is geplaatst en in stand wordt gehouden. Ik ben er blij mee!

In sommige dorpen en steden luidt 's avonds om negen uur de torenklok. Dat noemt men wel de “boevenklok”. De poorten gingen dicht en gespuis kon de stad niet meer in. Ook noemt men dit wel de “papklok”, omdat men vroeger, voor men in de bedstee kroop, nog even een bordje pap naar binnen werkte. Wat mij betreft mag onze klok ook wel om negen uur 's avonds luiden, nee, niet om de boeven buiten het dorp te houden en ook niet als sein voor nuttigen van het bakje yoghurt, maar om er even aan herinnerd te worden, dat we met z'n allen hier in Scheerwolde in het bezit zijn van een mooie klok.

Geraadpleegde bronnen:

- Notulenboek van de Armvoogdij van Scheerwolde,.
- Telefoongesprek met Ralph van Veghel op 1 augustus 2023.
- Telefoongesprek met Toine Daelmans op 1 augustus 2023.
- Geraadpleegde Internetsites:
 - Wikipedia, Tijdsein ontvanger voor DCF77
 - In-Time Stiphout, Helmond
 - meegenomen Toine Daelmans Klokken & Uurwerken